

panszofia ('egyetemes bölcsesség')

A világról szerezhető ismeretek teljes rendszere. Ennek megalkotása volt az →enciklopédizmus célja. A ~ 17. sz.-i értelmezésének kialakításában szerepe volt Francis Bacon (1561–1626) filozófiájának. Bacon azt hirdette, hogy a bölcselést és a természettudományok együttesen egyetlen nagy egész alkotnak. A tudomány célja ennek megfelelően a tudás új épületének létrehozása. A kor gondolkodóinak legtöbbször az egymással összefüggő dolgok végső rendjét keresve a világ-egyetem nagy színházában (theatrum mundi) próbált meg eligazodni. A ~ filozófiai elméletének gyakorlati alkalmazására irányultak →Comenius pedagógiai elképzelései.

Bartók István

pantallér →kézi lőfegyver**Pap Benedek** (Szeged, ?–Kassa, 1564)

Prot. énekszerző. A török uralom miatt Szegedről Debrecenbe menekült. 1554-től kassai polgár. Kereskedőként járt Bécsben, Krakkóban. Támogatta →Szegedi Gergelyt, →Huszár Gált és →Szegedi Lőrincet. Talán ő írta az egyetlen forrásban, →Bornemisza Péter *Énekek három rendbe* (Detrekő, 1582) c. énekeskönyvében fennmaradt könyörgést („Bánat miatt...”, RPHA 158). A 26–27. zsoltár parafrázisát („Bánja az Úristen...”, RPHA 160) – melyből az „Ő, én két szemeim...” (RPHA 1110) kezdetű rész önálló, népszerű énekként élt tovább – vlsz. nem ő, hanem Szegedi Gergely szerezte.

Kiad.: RMKT 6, 1896; BHA 6, 1964 (használat).

Irod.: KEMÉNY Lajos, *Pap Benedek és Huszár Gál életéhez*, ItK, 1911; VARIAS Béla, *A magyar reneszánsz irodalom társadalmi gyökerei*, Bp., 1982; SZAKÁLY Ferenc, *Mezőváros és reformáció. Tanulmányok a korai magyar polgárosodás kérdéséhez*, Bp., 1995 (HumRef, 23).

H. Hubert Gabriella

Pap, Johannes →könyvkereskedelem**Pap József** →Fogarasi Pap József**papagáj**

A *Physiologus* az emberi hangot utánozni képes madarat példaképpül állítja a hívek elé: a ~hoz hasonlóan kell ismételnük az apostolok Istent magasztaló szavait. Felirattal kísért ábrázolása látható a tancsi ref. templomban (1676). A 17. sz.-ban a női portrék kedvelt kelléke. Az egzotikumra való utalásként értelmezhető Csáky Istvánné Forgách Éva (1638, MNM) és Esterházy Istvánné Thurzó Erzsébet képmásán (1641, Fraknó, Burg Forchtenstein, Sammlungen der Fürsten Esterházy), ahol a ~ →narancson áll.

Lásd még: →állat- és növényzimbólumok.

Wehli Tünde

Pápai János (Pápa, 1573 k.–?, 1617 u.)

Jezsuita író. 1592-ben Bécsben lépett be a rendbe, 1593–94-ben novícius Brünmben. 1595–97-ben Olmützben a filozófiai, 1599–1600 között Grazban a teológiai stúdiumot teljesítette, majd Vágsellyén a grammatikai osztály praecceptora. 1602-ben Brünmben töltötte 3. probációs évét. Ezt követően Vágsellyén, majd 1604-ben már Kolozsvárott hitszónok. 1605–06-ban Gyulafehérvárott kollegiumi superior. 1607–08-ban Klagenfurtban gyóntató. A források nyugtalan természetét említik, missziós feladatokra vágyott, előjárói azonban nem találták erre alkalmasnak. 1610-ben kilépett a rendből. 1614-ben vasvári örkanonok, 1617-ben somogyvári és zselici apát. Magyar nyelvű teológiai traktátusa kéziratban maradt (*Az Oltáriszentségben a Krisztus jelenlétének igazságáról*, 1607–08, ms., OSZK). Ennek latin nyelvű dedikációja →Forgách Ferenc érseknek szól, az olvasónak címzett magyar előszó társadalombíró és prot.-ellenes polemikus hangot üt meg. Másik autográf kézírata egy általa összeállított latin nyelvű prédikációgyűjtemény (1617). Mindkét kézirat tartalmaz magyar nyelvű versbetéteket.

Kiad. és irod.: RMKT XVII/1, 1959, 78. sz. és 607–608; XVII/7, 1974, 1–4. sz. és 401–409; LUKÁCS, *Catalogi personarum*, I, 1978, 746.

Bitskey István